

Bloeyendael bulletin

november 2024

Waardevol, soms onvoorspelbaar goud

Bruin en goud

Dood hout doet immers leven

De dochter van de pastoor

Bodemlevenexcursie

Open Heemtuin

Buren: Vaags Taal en Verhaal

Wierser vernieuwd

Waardevol, soms onvoorspelbaar goud

Ondanks de herfst gaan de activiteiten in Bloeyendael gewoon door, tot begin december zelfs. Bladeren harken, snoeien opruim-klussen, takkenril verlengen.

Vrijwilligers zijn er uiteindelijk steeds voldoende. We merken vaker dat er na de eerste uitnodiging weinig aanmeldingen komen. Een herinnering geeft vaak verbetering. Op de werkdag zelf komen er spontaan soms nóg meer mensen. Het voorbereiden van de werkdagen is hierdoor soms spannend. Inkopen voor de lunch, het juiste aantal paard-en-wagens besteld, de werkzaamheden ingedeeld en gepland. Hiervoor is het handig om te weten hoeveel mensen we kunnen verwachten. Op een van de vrijwilligersdagen was zelfs een keer relatief weinig werk, niet bevorderlijk voor het enthousiasme onder de vrijwilligers. Vrijwilligers: ons zo waardevolle maar soms ook onvoorspelbare goud'.

Inmiddels herkennen we de patronen in het aanmelden beter, maar bijzonder

blijft het. Nodigen we soms te vroeg uit? Bepalen mensen steeds later of ze wel of niet komen? We weten het niet precies, maar tot nu toe wordt uiteindelijk al het werk weer gedaan en dat telt! Dus vrijwilligers: als het kan, bepaal dan tijdig of je komt werken, een hele of een halve dag; de jaarkalender staat vanaf het begin van het jaar op onze website: www.bloeyendael.nl/agenda-2024/

En kijk vooral meteen eens wat verder op onze mooie website: de bulletins, parknieuws, verslagen over educatie, geschiedenis, alles vind je er!

Dat het enthousiasme voor Bloeyendael goed is, blijkt ook uit het mooie nieuws dat de stichting er twee bestuursleden bij heeft. Jan Hartog en Adriaan Dorresteyn meldten hun interesse als medebeheerder. Ze gaan samen met Hans Schriever het beheerwerk verdelen en uitvoeren. Welkom Jan en Adriaan; nieuwe capaciteit en nieuwe inzichten zijn altijd welkom!

In dit Bulletin weer interessante verhalen: de belevenissen van een natuurgids, uitleg over de veranderende kleuren in het park, een ervaring met de bodemexcursie, een interview met 'vrijwilligster van het eerste uur' Gerja Groenendijk, en nog veel meer.

Tenslotte, vrijwilligers, noteer alvast **7 december** als de laatste werkdag met de vertrouwde Tons **boerenkoolmaaltijd** als afsluiting van het vrijwilligersjaar!

Piet van Ommeren, voorzitter

REDACTIE

Jan Heijmans, Nora de Groen

FOTOGRAFIE

Jan Heijmans, Titia Vaags, Laurens van Leeuwen,
Ton Rennen en Bloeyendael Archief

VORMGEVING

Karel Meijer, Utrecht

DRUK

Kopijwinkel, Utrecht

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

Bruin en goud

In de herfst krijgt Bloeyendael geleidelijk aan een andere kleur. Op een paar doorgewinterde soorten na verdwijnen de bloemen en verkleuren de bladeren. Via soms prachtige rode en gele kleuren belanden ze vroeg of laat bruin op de bodem. Daar bedekken ze de groenblijvende bodemplanten om uiteindelijk te verteren. Op de paden halen we ze weg om in het voorjaar te gebruiken voor het opbouwen van de slangenbroedhoop. Buiten de graslanden en sommige grote bomen en struiken (zoals hulst) wordt bruin dan de dominante kleur. Ook aan de waterkant waar de bladeren afsterven maar de pluimen blijven staan.

Op microniveau helpen ook de meeste paddenstoelen mee aan de bruine tint. Ze verschijnen al vanaf augustus, tenzij het een droge zomer is, maar ze vallen dan nog niet zoveel op tussen het weelderig groen. Sommige schieten op uit de bodem, andere groeien op dood of levend hout. In ons blikveld zijn het kleine vormen, maar onder de grond maken ze vaak een immens wortelstelsel, het mycelium. Qua oppervlakte is de honingzwam, die ook in Bloeyendael voorkomt, de grootste plant ter wereld met een mycelium dat wel 1600 voetbalvelden kan beslaan!

Terug naar het bruin. Als je in de herfst

Fluweelpootjes

door Bloeyendael loopt, kom je die kleur ook vaak bij andere elementen tegen zoals bruggetjes en banken, maar ook bij rijplaten die nogal eens worden gebruikt bij zwaar werk. Ook zoogdieren in het park zoals egels en konijnen zijn meestal bruin. En vogels die in broedtijd vaak mooie kleuren hebben, verliezen die vaak in hun winterkleed. Ze vallen zodoende niet erg op voor roofdieren. De ijsvogel blijft gelukkig wel in vol ornaat, die is kennelijk te snel voor roofvogels.

Misschien vindt u bruin niet zo'n mooie kleur, in de herfstige natuur geeft het mij altijd een aangenaam rustig gevoel. Maar echt spectaculair wordt het ineens als de lage zon doorbreekt: het bruin krijgt dan een gouden gloed die bladeren en rietpluimen prachtig kleurt.

Let u bij uw wandelingen in Bloeyendael maar eens op de lichtbruine tot gouden tinten!

Ton Rennen

Dood hout doet immers leven

Het zal de meesten niet ontgaan zijn dat het roerige tijden zijn. Niet alleen op vrijwel alle vlakken van het wereldtoneel, maar ook zeer lokaal in en nabij Park Bloeyendael. Met grof geweld, grote machines, met de immense (en luide) kracht van mechanisatie wordt asfalt uitgegumd en werden er al wat bomen en kluit uitgerukt. Het zal even duren, maar... het komt goed en het wordt (nog) beter!

Zoals na regen zonneschijn komt (en soms een fraaie regenboog) wacht ons namelijk ook veel goed nieuws. De vele essen die helaas moesten wijken, omdat ze ziek zijn, maken straks plaats voor diverse nieuwe bomen in een gevarieerde en bestendige samenstelling. Op het moment van uitkomen van dit verhaal zal vooral de herinrichting van de Archimedeslaan in een vergevorderd stadium zijn. Deze herinrichting levert straks meer ruimte voor groen op, nieuwe (extra) bomen en de inschatting is dat we het nieuwe jaar, 2025, kunnen inluiden met deze groene aanpassing.

Net zoals in de natuur alles met elkaar verbonden is, heeft ook de herinrichting -mogelijk- effect op de plannen voor noordelijke bos (dat is het stuk bos waar al een tijd hekken omheen staan).

De aannemer die daarmee aan de slag gaat heeft dan niet genoeg ruimte voor de werkzaamheden.

Als het echter zover is, is het goed om te weten dat vrijwel alle essen daar zullen worden geveld als gevolg van de essentaksterfte. Met voortschrijdend inzicht zouden we anno nu terugblikkend op het planten er van misschien iets meer (genetische) variatie hebben geambieerd. Het was (en is) nogal gebruikelijk om veel te stekken (eigenlijk dus klonen), met weinig veerkracht als er eenmaal iets van een ziekte, of plaag is.

Het vellen van de essen zal een -tijdelijke- kaalslag betekenen voor dit stuk bos, maar het is ook de start voor de omvorming naar een ander bostype waarin boomsoorten zoals haagbeuk, winterlinde en zoete kers kenmerkend zijn. In de kruidlaag worden dan bossoorten gestimuleerd en in een zone parallel aan de Grift wordt de struiklaag verdicht en ingericht als ecologische verbinding. Een selectie aan dood hout zal blijven staan en liggen voor nieuw leven.

Tegen de tijd dat het zo ver is zal ook de Archimedeslaan zijn omgeven door houtsingels en bosranden, zullen de weinig vitale essen daar worden aangevuld met (en vervangen door) toekomstbestendige en ecologisch waardevolle bomen zoals linde. Diverse pad-

denstoelen zullen zich er thuis voelen en meer en meer andere stadsgenoten (waaronder ook die van onze eigen soort) zullen de groene oase van Park Bloeyendael ook weten te vinden en waarderen.

De tijdgeest anno nu lijkt er wat dat betreft een in T-splitsing. Van de ene kant zijn veel stadsbomen tot een soort 'potplanten' geworden die een plek krijgen toebedeeld, het vervolgens maar mogen uitzoeken met een bescheiden kluit en weinig ruimte voor

groei en verbinding: de boom als een ornament voor het straatbeeld. Van de andere kant ontstaat er een enorme herwaardering voor de kracht, energie en het leven van boom, met respect en waardering dankzij nieuwe benaderingen en kennis omtrent wood-wide-web, 'de moederboom', het inleven in boom zijn (Vanuit de plant gezien door Arjen Mulder) en De verborgen wereld van bomen (door Peter Wohlleben) en vinden we onze verbinding terug. Ons groeiende inzicht dat het van ons eigen levensbelang is dat bomen CO₂ kunnen vastleggen zorgt voor een waardering dankzij onze afhankelijkheid.

Het prachtige boek van Ton Lemaire *Bomen en Bossen*, geeft een nog veel rijker perspectief op de historie van onze blik op de boom, op bomen en op bossen.

De bomen in Park Bloeyendael zijn dierbaar, ze worden gekend, veel van de essen zullen we moeten uitzwaaien, maar een paar van de groteren zullen als een soort totem mogen blijven staan. Het houten karkas van zo'n 'woudreusje' leeft dan voort als plek voor specht, schimmels, mossen en kleine zoogdieren. Dood hout doet immers leven!

Than van Nispen

Soms kom je haar tegen in Utrecht Oost. Op de fiets, te herkennen aan de helm. Want die draagt ze al vanaf 2015. Die helm heeft een tijdlang aan de kapstok gehangen, omdat ze een jaar geleden flink kwam te vallen. Geen hoofdletsel maar wel een schouderblessure. De revalidatie is achter de rug en ze zit weer op de fiets, met helm uiteraard.

We hebben het over Gerja Groenendijk. Geboren: Zwart. "Niet met de S van Sjagrijn maar met de Z van Zachtmoedigheid. Ik ben de dochter van een pastoor", zegt ze met de haar kenmerkende klaterlach. "En die uitdrukking is van hem". Gerja komt uit een Oud-Katholieke familie en daar mag de pastoor trouwen. Ze werd geboren in Aalsmeer als derde van vier zusjes. Nog voor de oorlog verhuisde het gezin naar Utrecht, waar vader de parochie van Sinte Marie ging leiden, gelokaliseerd rond het schuilkerkje Achter Clarenburg. (Tegenwoordig café Olivier.)

Na de lagere school bezocht Gerja het Stedelijk Gymnasium aan de Home-ruslaan. Halverwege is ze er mee gestopt, omdat ze het onderwijs in wilde. Ze wist haar vader over te halen hieraan mee te werken door hem te wijzen op de financiële voordelen, want "hij had maar een karig salaris".

Op de Rijks Kweekschool aan de Maliebaan werd ze als onderwijzeres gevormd. Later behaalde ze, in de avond-

Dochter van

uren daar ook de hoofdakke. Tijdens die avondstudie kreeg ze kennis aan haar latere echtgenoot Pieter Groenendijk. Zoon van een kruidenier uit Nieuwkoop. Pieter was oorspronkelijk chemisch laborant en had kunstzinnige aspiraties. Als zij-instromer ging hij als leraar handenarbeid aan de slag. In hun prachtige woning in Wittevrouwen getuigen nog vele werkstukken van de ambities van Pieter. Gerja heeft in verschillende Utrechtse wijken op de lagere scholen talloze kinderen de nodige bagage voor hun levens meegegeven.

Gerja en Pieter trouwden in 1960 en kregen een zoon en een dochter. Toen ze in verwachting was van haar oudste, is ze

n de pastoor

enkele jaren gestopt. Toen de jongste naar de kleuterschool ging, is ze weer met lesgeven begonnen. Maar nu part-time. Dat heeft ze volgehouden tot begin jaren tachtig. Toen werd ze afgekeurd. Overbelast. Maar stilzitten was er niet bij. Gerja maakte zich maatschappelijk nuttig. Ze organiseerde als "wijkhoofd" diverse deurcollectes. Ze was de voortrekker in Wittevrouwen van de grote televisie-actie Geven voor Leven. En ze werkte 25 jaar als vrijwilliger bij de stichting Thuis Sterven. En ook voor haar kerk was ze actief met het bezoeken van zieken en bejaarden. Dat doet ze nog steeds en je kunt haar ook vinden in de snoepwinkel van het Museum voor het Kruideniersbedrijf (Hoogt).

In 2011 brak een donkere periode in haar leven aan, toen haar man de diagnose vasculaire dementie kreeg. Ondanks haar goede zorgen kon hij uiteindelijk niet thuis blijven. Hij is in 2018 in het Bartholomeus Gasthuis overleden.

Gerja en Pieter waren vanaf het begin van Bloeyendael actief in het Park. Ze waren erg gesteld op beheerder Theo de Ronde. Gerja kan zich niet meer herinneren hoe het contact met het park tot stand is gekomen. "Misschien stond er een stukje in de krant?". Ze werkten mee op de vrijwilligersdagen en Pieter hielp Theo met allerlei klussen. Gerja werd lid van de paviljoenscommissie, oftewel de schoonmaakploeg (samen met Titia Kan en Regula Rexwinkel). Na elf jaar vegen, poetsen en boenen hebben de dames onlangs besloten hun kuismiddelen over te dragen.

Gerja houdt van de natuur maar heeft geen specifieke kennis daarvan. Ze vindt het fijn om in het park te zijn. Toch heeft ze een bijzondere affiniteit opgebouwd met de egel. Per ongeluk ontdekt tijdens een fröbeluurtje met de kinderen. Ze kon goed egeltjes maken. Dat leidde tot een verzameling van egels in alle soorten en maten. Wel duizend stuks. "Ik heb wel iets met een egel. Als ik word aangevallen dan trek ik me terug en rol me op!"

Jan Heijmans

Workshop bodemleven

Elk najaar gaan in het hele land tijdens de bodemdierendagen duizenden mensen op zoek naar bodemdieren (www.bodemdierendagen.nl). In Bloeyendael hebben we dit jaar voor het eerst meegedaan, geïnspireerd door de lezing van najaar 2023 over het bodemleven.

De aftrap van onze eigen bodemdierendag was op 29 september in het paviljoen: een korte introductie over de te verwachten soorten bodemdieren. Vervolgens zijn we, gewapend met schepjes, bakjes, loepjes en zoekkaarten, in groepjes van twee op stap gegaan. Totaal waren we met negen personen.

We hebben op twee verschillende plekken in het bos en aan de rand van de roggeakker gezocht. Het was een echte workshop, handen uit de mouwen. We hebben stenen en boomstammen opgetild, in de strooisellaag gezocht en gegraven. We hebben stukken van rottende boomstammen gehaald en daar binnen o.a. hele kolonies pissebedden aangetroffen. Heel bijzonder om zo gedetailleerd naar een stuk natuur te kijken waar je meestal zomaar langsloopt.

Na ruim een uur zoeken zijn we in het paviljoen onze vondsten wat beter gaan bekijken en determineren. In totaal

hebben we 22 soorten op naam kunnen brengen. Daaronder naaktslakken (rode wegslak, gevlekte akkerslak), huisjeslakken (heesterslak, grote glansslak, gewone barnsteenslak), regenwormen (strooiseleter, gewone grauwworm), spinachtigen (mosschorpioentje, wolfs-spin, hooiwagen, herfststrooiselspin), pissebedden (ruwe pissebed, mospissebed, kelderpissebed, mierenpissebed), miljoenpoten (grote kronkel, knotskronkel, roodstip), duizendpoten (aardkrui-per), kevers (vuurkever), mieren (kleine gele schubmier), springstaarten. Een aantal hebben we niet kunnen benoemen omdat ze te klein of te snel waren.

De meeste dieren zijn gevonden in de bosgedeelten. Aan de rand van de akker hebben we op drie plekken een schep diep gegraven, maar weinig aangetroffen. Dat kan te maken hebben met het omploegen van de grond.

De resultaten zijn doorgegeven op de website van de bodemdierendagen, een vorm van *citizen science* waar wij nu aan meedoen. De score voor de gezondheid van de bodem van Bloeyendael is 9,1. Daar kunnen we trots op zijn.

Op de website bodemdierendagen zijn vanaf 2015 landelijk de resultaten verzameld van de bodemdierendagen. Leuk om daar een keer een kijkje te nemen!

Jacqueline Kösters

Open heemtuin

In het bulletin van juli 2024 schreef ik iets over het leren van elkaar (gidsen) en over de natuurbeleving (bezoekers). Mijn ervaringen van deze zomer sluiten daar naadloos op aan: Wat was er te leren?

Op een open dinsdag leerden collega Hans en ik van een deskundige bezoeker over pepermunt: in de heemtuin staan de akkermunt en de watermunt gezellig bij elkaar. Het verschil daartussen is te zien en te ruiken. Watermunt bloeit o.a. aan de top; akkermunt doet dat niet; daar zitten de bloemetjes altijd lager. Watermunt ruikt lekker naar pepermunt (muntthee), maar akkermunt ruikt veel sterker: dus is de muntthee veel lekkerder! Met deze kennis gewapend heb ik tijdens de open zondag die daarop volgde iedereen het verschil laten ervaren.

Een ander hoogtepunt was voor mij een bezoeker op een scootmobiel. Met enige moeite kon zij op het terras bij het paviljoen draaien; ze was (nog) niet erg

ervaren. Ze bleek ivn natuurgids te zijn geweest, dus de natuur had haar belangstelling. De heemtuin in naar beneden was een te grote uitdaging, maar de rest van het park wilde ze graag zien. Dus gingen we samen op pad! Hoe scootmobiel-vriendelijk is Bloeyendael? Er waren twee spannende momenten: de eerste toen ze op een bruggetje rijdend de moerasandoorn al voorbij was en ze die toch graag wilde zien. Toen ging ze dus achteruit op dat bruggetje. Ze ging maar een beetje scheef en het was niet ver; dus geen plons!

Het tweede moment was toen ze vastliep op een steil stuk naar boven met losliggend grit. Het voorwiel slipte gezellig door. Met een beetje aanduwen kwam dat vlot in orde. Na afloop wilde ze best graag een kopje thee bij het paviljoen. Hadden we allebei verdiend.

Al met al was het voor haar en mij een beleving met de natuur als basis.

En ook daar zijn de open dagen voor bedoeld.

Titia Kan

Akkermunt

Watermunt

Zzp'er Titia Vaags verwelkomt me in haar huis aan de Merkesstraat, waarachter een diepe, prachtig natuurlijke tuin met twee waterpartijen verborgen ligt.

Na haar studie filosofie en linguïstiek deed ze in opdracht van de Wetenschapswinkel Letteren onderzoek naar het effect van de achtergrond van tolken bij asielprocedures. Vervolgens ging ze aan de slag als technische schrijver bij een jong consultancybedrijf dat andere bedrijven adviseerde hoe ze hun software op een goede manier konden beheren en beveiligen. Het schrijven van handleidingen bij software deed niet echt beroep op haar creativiteit en ze ging een vierjarige deeltijdopleiding kinderboeken schrijven volgen. Na een paar jaar als docent NT2 in het kleuteronderwijs besloot ze in 2006 voor zichzelf te beginnen.

Waar je Titia zoal voor kunt inhuren staat goed beschreven op haar website: www.vaagstaalenverhaal.nl

Een groot deel van haar opdrachten betreft schrijfcoaching voor kinderboekenschrijvers. Soms wordt ze ook ingeschakeld om een manuscript te analyseren: ze beoordeelt het dan onder andere op het ingenomen perspectief, of de doelgroep goed in de gaten wordt gehouden en de vlotheid van de dialogen. Het aangeleverde manuscript print ze en voorziet ze met de hand van com-

Op bezoek bij de burens

mentaar. Want: 'schrijven legt een veel betere link met het creatieve deel van je brein dan typen'. Ze weet dat er hard voor geknukt is om Park Bloeyendael te behouden en ze prijst zich gelukkig met de nabijheid van het park. Helemaal mooi is het dat het ecologisch beheerd wordt. Het is voor haar dé plek om 'uit je hoofd te komen'. Dat de Archimede-

slaan nu wordt omgevormd tot een gebied met meer groen en minder steen en asfalt juicht ze toe. De natuur en de buitenlucht zijn heel belangrijk voor Titia: ze werkt dagelijks in haar tuin maar geniet ook van de ijsvogel die ze – ook bijna elke dag – over de waterpartij voor haar huis voorbij ziet flitsen.

Binnenkort kunnen klanten naar "Tiets' Schrijflokaal" (zie website) komen, ze raadt ze daarbij aan om ter ontspanning en inspiratie in het park te gaan wandelen. Titia hoopt dat Bloeyendael altijd blijft!

Nora de Groen

Wierser vernieuwd

Als er gemaaid is tijdens de jaarlijkse hooibouw in het park, komt de wierser in het veld. Een machine die door enkele vrijwilligers, die met dit apparaat kunnen werken, bediend wordt. Het is een multifunctionele machine. Dit jaar werd het wiersgedeelte vernieuwd. KIEM (Het loket voor natuurinitiatieven in Utrecht) gaf hiervoor een ruime subsidie. De wierser is een soort schoepenrad dat het hooi los schudt en in lange rijen op het land klaar legt. Om te drogen. Zodat het op de aangegeven vrijwilligersdagen op de wagens (met paard) van Boer Dirk geladen kan worden en naar de Archimedeslaan vervoerd. Alles bij elkaar zijn dat vele vrach-

ten. De enorme hopen gras en gewas worden later door de firma Agterberg opgehaald en in hun bedrijf tot compost verwerkt. Daarom is het niet erg als het hooi nog groen is of zelfs nat. Het hooiproces komt ieder jaar terug en is nodig om de bodem van het park "schraal" te krijgen en te houden.

Jan Heijmans

Een deel van het wiers-team: Hans, Pieter en Jan

ACTIVITEIT	DATUM	TIJD
Bladharken	Zaterdag 2 november	10.00 – 16.00
Bladharken	Zaterdag 16 november	10.00 – 16.00
Verlengen takkenril en afsluiting seizoen	Zaterdag 7 december	10.00 – 19.00

De meest actuele agenda vindt u altijd op onze website: www.bloeyendael.nl

Judasoor op vlier

Stichting Bloeyendael
Archimedeslaan 1
3584 BA Utrecht
www.bloeyendael.nl
NL74 INGB 0003 4466 50
Tel. 06 4500 5700